ČNB ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA

Dvacet let ČR v EU: jak jsme si vedli a co nás čeká po porcelánové svatbě?

Luboš Komárek

Seminář ČSE, Evropská výzkumná univerzita

Havířov, 17. ledna 2024

ČNB ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA

Obsah prezentace

- **20 let v EU:** co nám EU „dala“ a co my jí?
- **20 let v EU:** jak jsme si vedli?
- **20 let v EU** a maastrichtská kritéria
- **20 let v EU** a sladěnost s eurozónou
- **20 let v EU:** měnová a bankovní unie
- **25 let eura:** kdy vstoupíme do eurozóny my?

ČNB ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA

1. 5. 2004

Evropská unie (EU)

- Vznik: **1. 11. 1993** (Maastrichtská smlouva)
- Rozloha: 4 233 000 km^2
- Počet obyvatel: 448,4 mil. obyvatel
- Entita sui generis: pravomoci jak mezinárodní organizace, tak i jednotného státu
- Cíl: zlepšit spolupráci v Evropě

Česká republika (ČR)

- Vznik: **1. 1. 1993**
- Rozloha: 78 870 km^2 (1,86 % EU)
- Počet obyvatel: 10,9 mil. obyvatel (2,43 % EU)

20 let v EU: co nám EU „dala“ a co my jí?

- **Důvody vzniku EU:**
  - **zabezpečení míru** v Evropě
  - **eliminace nacionalismu** (politického a ekonomického)
  - **vytvoření společného trhu** pro budování hospodářského blahobytu v Evropě
- **Na EU bychom neměli pohlížet optikou toho, co z ní můžeme „urvat“, je to naše EU!**
- **Členství v EU** není jenom o dodatečných finančních prostředcích pro ČR, ale především **o příležitostech a možnostech**. Příklady:
  - **volný pohyb zboží** bez hraničních kontrol a cel
  - snazší cestování v rámci **schengenského prostoru**
  - přístup ke vzdělání v rámci EU (více než 250 tis. podpořených studentů z ČR v programu **Erasmus**)
  - **telekomunikační služby** za stejné ceny v rámci EU (poplatky za roaming zrušeny v 2017)
  - **jednotná ochrana spotřebitele v rámci EU** (vracení a reklamace zboží či služeb)

20 let v EU: co nám EU „dala“ a co my jí?

Čistá pozice ČR vůči EU
(mld. Kč)

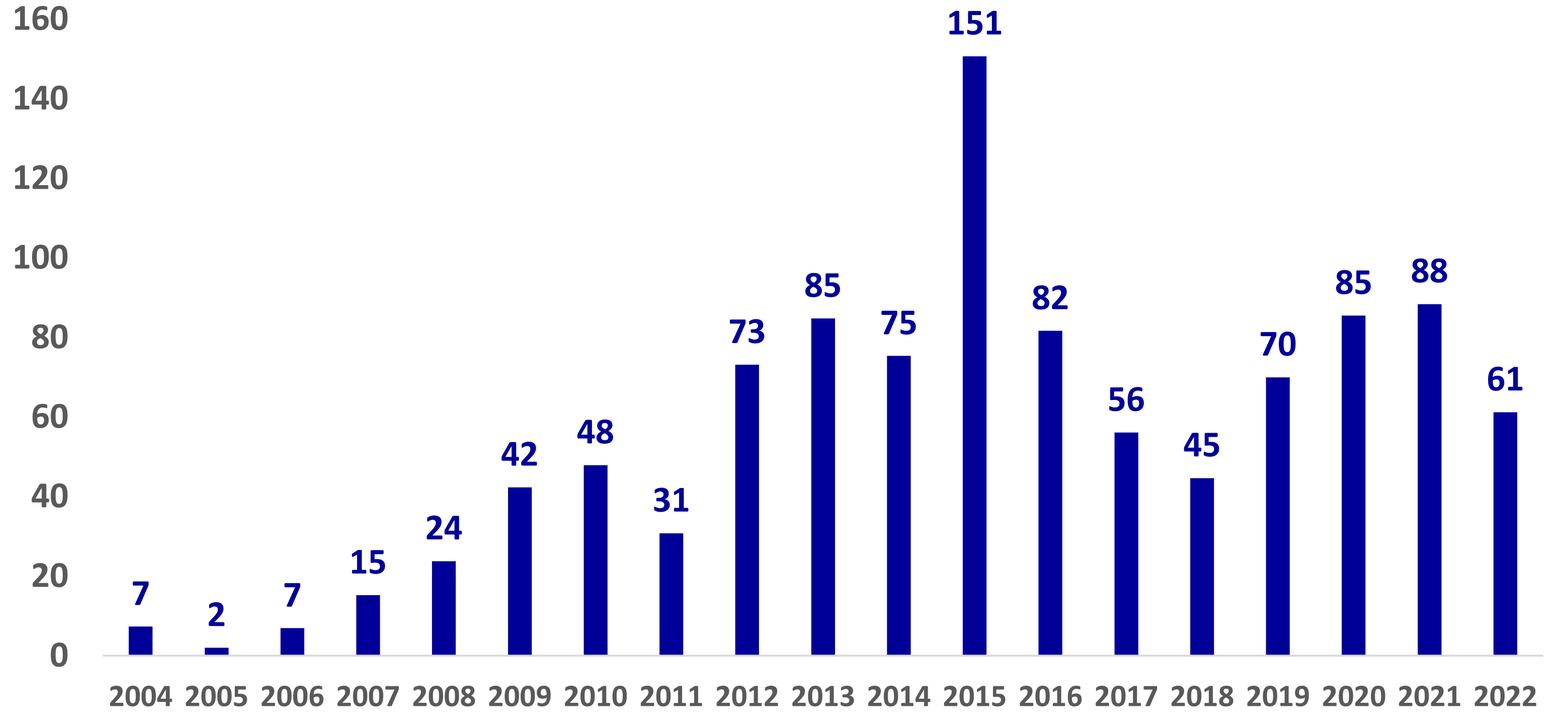

- **ČR = vždy čistý příjemce peněz**
  - na počátku období bylo čerpání z fondů EU slabé (nepřipravenost projektů), postupně se zlepšovalo
  - nyní kolem 60 mld. EUR
- **ČR: podpořeno 73 804 projektů!**
  - evidence v databázi EU Kohesio
  - prostředky z EU jsou v ČR rozděleny do **operačních programů** podle oblastí podpory (doprava, zemědělství, vzdělávání) a čerpány na základě projektů
  - provázel nás u projektů problém jejich připravenosti, kvality (včetně zaměření) a organizace čerpání

20 let v EU: jak jsme si vedli?

	HDP na obyvatele (EUR)	HDP na obyvatele (PPS)	Cenová hladina HDP (EU27=100)	Reálný kurz (CPI, 2004=100)	Reálné 3M úrokové sazby (v %)*	Průměrná mzda na zaměstnance (EUR, EA=100)
2004	**17 084**	**9 460**	**55,4**	**100,0**	**-0,2**	**31,1**
2005	18 053	10 780	59,7	91,7	0,4	33,8
2006	18 963	12 130	64,0	86,9	0,2	36,8
2007	20 702	13 470	65,0	85,5	0,2	38,8
2008	21 611	15 540	71,9	75,0	-2,1	43,6
2009	20 866	14 260	68,3	80,1	1,6	40,2
2010	21 014	15 020	71,5	75,5	0,1	42,8
2011	21 607	15 740	72,8	71,6	-0,9	44,3
2012	21 604	15 470	71,6	73,0	-2,4	43,5
2013	22 247	15 170	68,2	74,4	-0,9	41,5
2014	23 293	15 000	64,4	80,1	-0,1	39,7
2015	24 376	16 080	66,0	80,3	0,0	40,8
2016	25 075	16 790	67,0	78,2	-0,4	42,3
2017	26 678	18 330	68,7	77,7	-2,0	45,8
2018	27 908	19 850	71,1	72,6	-0,7	49,7
2019	29 178	21 150	72,5	72,5	-0,5	52,1
2020	28 051	20 170	71,9	70,6	-2,4	52,3
2021	29 986	22 270	74,3	71,0	-2,4	54,5
2022	**32 039**	**25 850**	**80,7**	**64,0**	**-7,4**	**57,5**

* ex-post pojetí, deflováno HICP

- **HDP na obyvatele:**
  - zdvojnásobení v EUR, ještě více pak v PPS
  - přibližuje se k 90 % ∅ EU
- **Cenová hladina:**
  - lehce nad 80 % ∅ EU
- **Mzdová úroveň:**
  - viditelně zaostává za průměrem zemí EU
  - není ani na 60 % ∅ EU
- **Reálný měnový kurz:**
  - zhodnotil více než o 1/3
- **Reálné úrokové sazby:**
  - po většinu období záporné

20 let v EU: jak jsme si vedli?

HDP na hlavu v paritě kupní síly (PPS)
(EA19=100)

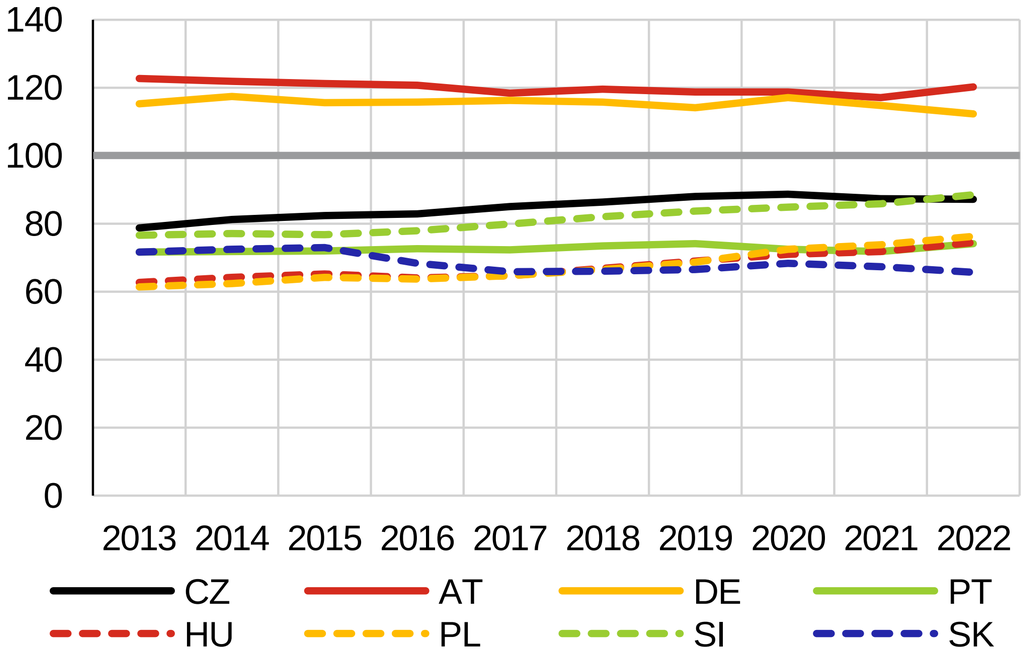

Cenová hladina HDP
(EA19=100)

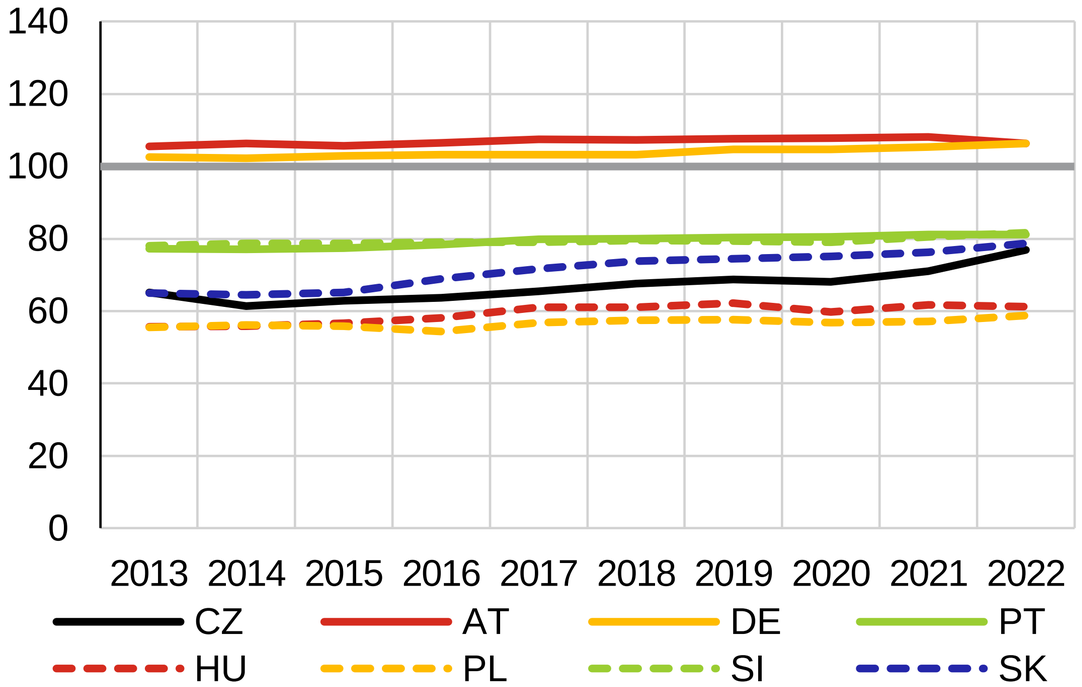

- **Český HDP na hlavu v PPP:**
  - předstihuje Slovensko, Maďarsko i Polsko
  - odstup ČR od průměru ∅ EA je stále značný

- **Česká cenová hladina:**
  - předstihuje Maďarsko i Polsko, ale je pod Slovenskem
  - odstup ČR od ∅ EA je ještě výraznější než u HDP

20 let v EU: jak jsme si vedli?

HDP na hlavu v paritě kupní síly vs. cenová hladina
(2022, EA=100)

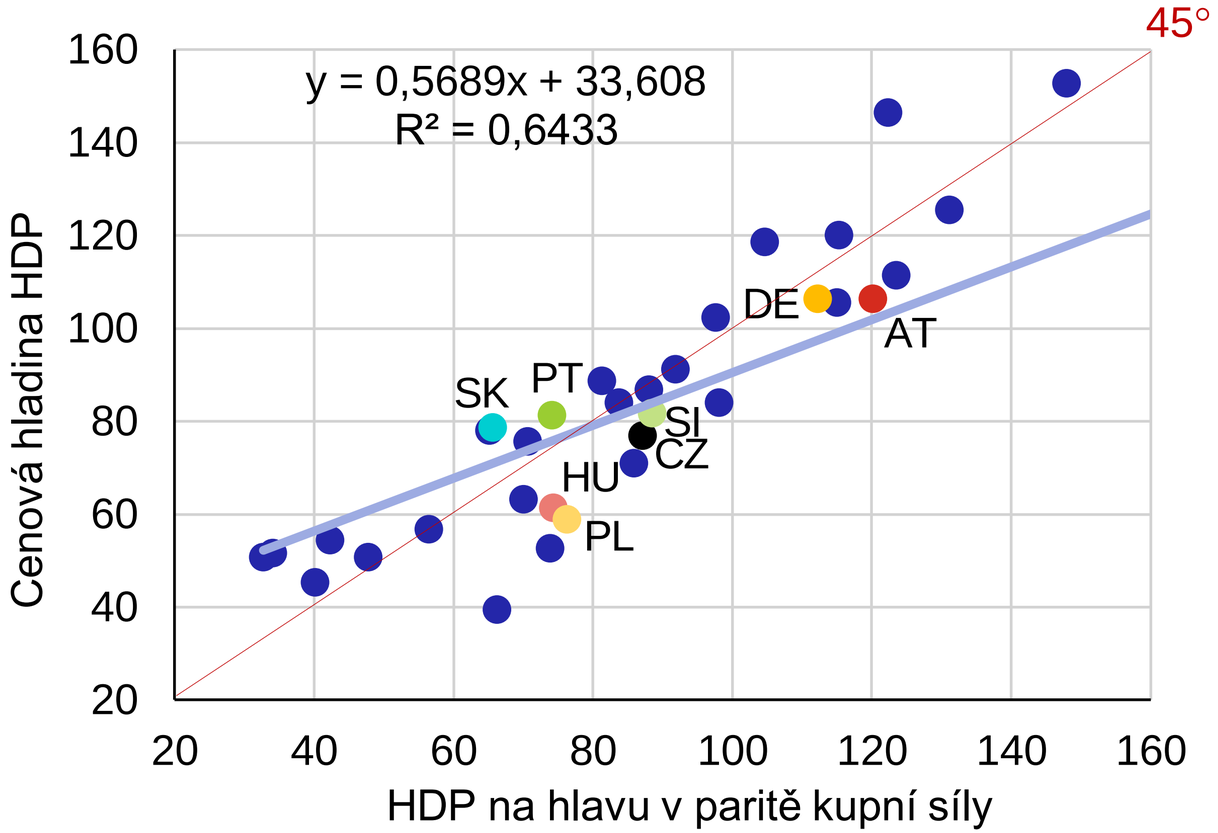

- **Česká cenová hladina** leží už jen mírně pod úrovní, která by v mezinárodním srovnání odpovídala výši tuzemského HDP na hlavu.
- **Mzdy v paritě kupní síly v ČR** dosahují zhruba 75 % průměru eurozóny. Při vyjádření v eurech však činí pouze 57 %.

20 let v EU: jak jsme si vedli? (HDP, NUTS 2)

Česko: reálný HDP na obyvatele v PPP
(EU27 2020 = 100 %, NUTS 2)

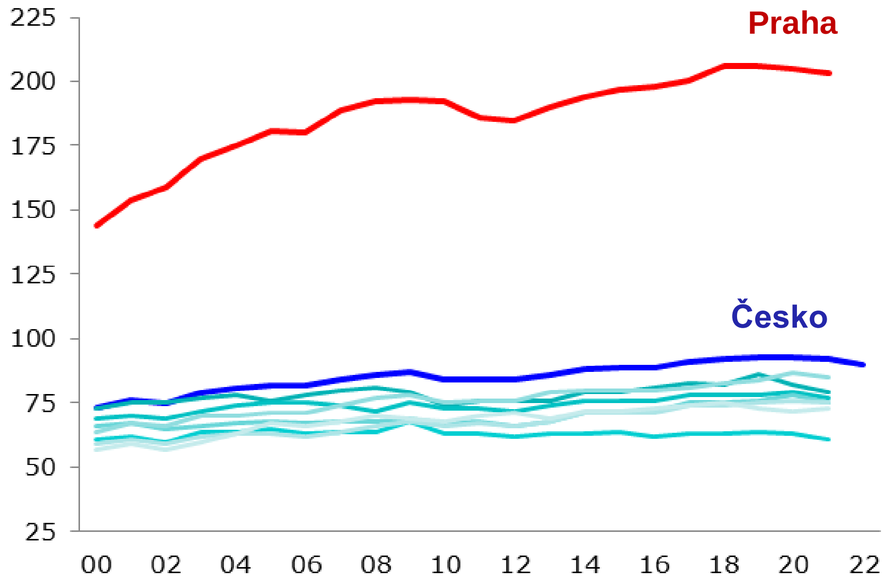

Slovensko: reálný HDP na obyvatele v PPP
(EU27 2020 = 100 %, NUTS 2)

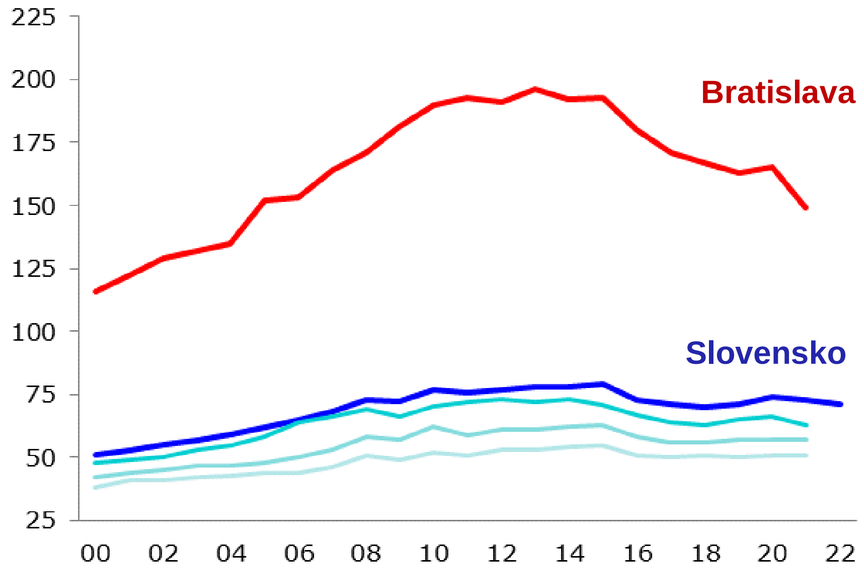

Pozn.: Graf zobrazuje vývoj HDP na obyvatele ve vybraných zemích EU na úrovni regionů NUTS 2. Červená čára ukazuje region „**hlavní město**“, zatímco modrá čára ukazuje **národní úroveň** (jako srovnávací hodnotu). Regionální data jsou dostupná do r. 2021, na národní úrovni až do r. 2022.

- **Česko** a **Slovensko** jsou příklady zemí EU, kde přetrvávají **výrazné rozdíly v ekonomické úrovni mezi hlavním městem a ostatními regiony země, resp. průměrem za danou zemi.**
  - Rozdíly v ČR od vstupu do EU mírně narůstaly.
  - Rozdíly mezi regiony na Slovensku byly nejvyšší před 10 lety, od té doby se snižují.

20 let v EU: jak jsme si vedli? (příjmy, NUTS 2)

Česko: disponibilní příjem domácností na osobu
(v PPP, národní úroveň = 100 %, NUTS 2)

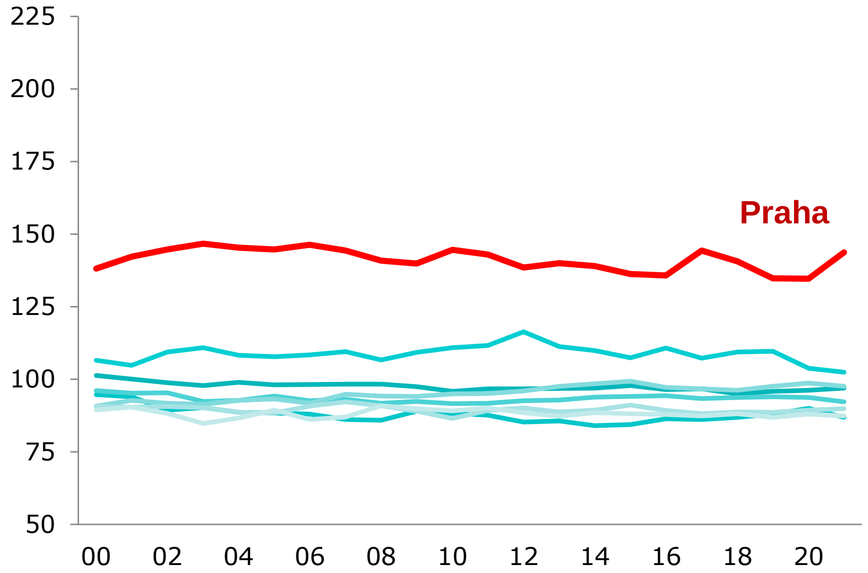

Slovensko: disponibilní příjem domácností na osobu
(v PPP, národní úroveň = 100 %, NUTS 2)

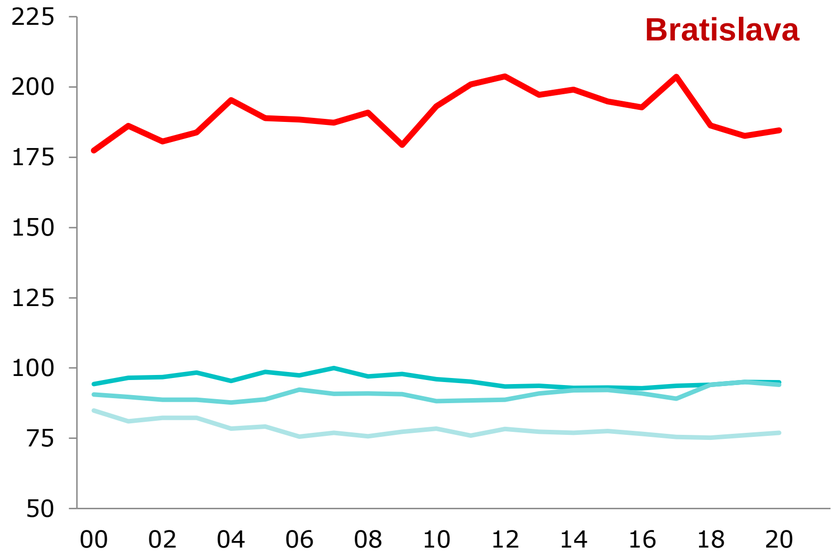

Pozn: Vývoj disponibilního příjmu domácností na obyvatele v paritě kupní síly ve vybraných zemích EU na úrovni regionů NUTS 2. Červená čára ukazuje region „**hlavní město**“. Data pro ČR do roku 2021.

- **Česko** a **Slovensko** jsou příklady zemí EU, kde přetrvávají **výrazné rozdíly v disponibilním příjmu domácností na osobu** **mezi hlavním městem a ostatními regiony země.**
  - Rozdíly v ČR od vstupu do EU přetrvávají, v poslední době ještě narostly.
  - Rozdíly mezi regiony a hlavním městem na Slovensku patří k největším v rámci EU.

20 let v EU: jak jsme si vedli? (rating)

Rating dlouhodobých závazků (Česká republika)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
zahraniční měna	Moody's	Baa1	Baa1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	Aa3	Aa3	Aa3	Aa3	Aa3
	S&P	A-	A-	A-	A-	A-	A-	A-	A	A	A	A	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-
	Fitch	BBB+	BBB+	BBB+	A-	A-	A	A	A	A+	A+	A+	A+	A+	A+	A+	A+	A+	A+	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
v CZK	Moody's	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	Aa3	Aa3	Aa3	Aa3	Aa3
	S&P												AA	AA	AA	AA	AA	AA	AA	AA	AA	AA	AA	AA	AA
	Fitch	A+	A	A	A	A	A+	A+	A+	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	A+	A+	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-	AA-

Grade	Moody's	S&P	Fitch
Prime	Aaa	AAA	AAA
High grade	Aa1	AA+	AA+
	Aa2	AA	AA
	Aa3	AA-	AA-
Upper medium grade	A1	A+	A+
	A2	A	A
	A3	A-	A-
Lower medium grade	Baa1	BBB+	BBB+
	Baa2	BBB	BBB
	Baa3	BBB-	BBB-

- **Česko v průběhu nového milénia ratingově rostlo.**
  - Závazky v zahraniční měně:
    - Na počátku ČR byla v pásmu „lower medium grade“.
    - Od roku 2002 byla ČR v pásmu „upper medium grade“.
    - Od roku 2019 u všech tří ratingových agentur v „high grade“.
  - Závazky v domácí měně
    - Byly vždy alespoň v pásmu „upper medium grade“.

20 let v EU a maastrichtská kritéria

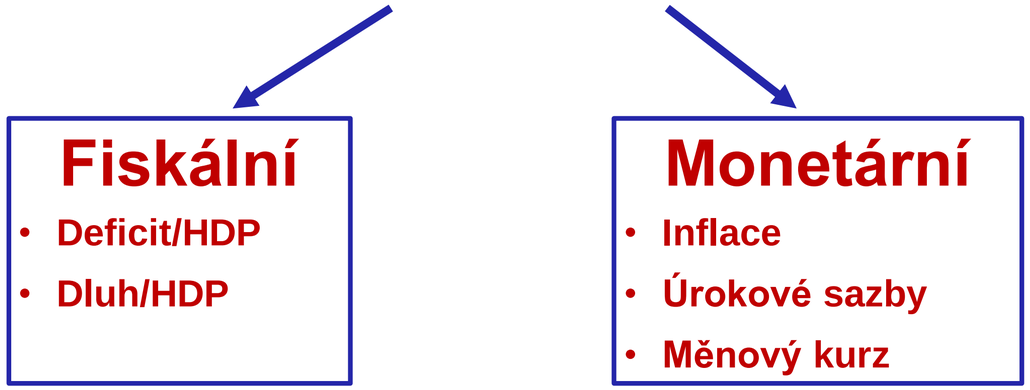

20 let v EU a maastrichtská kritéria: deficit/HDP

Vývoj salda vládního sektoru zemí EA a ČR
(% HDP)

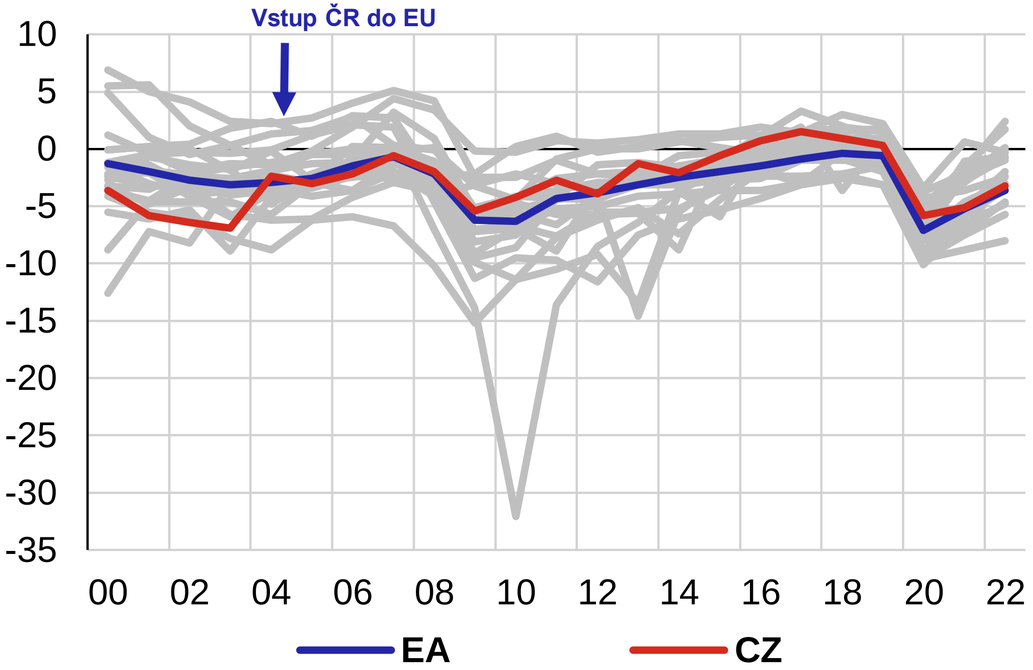

Vývoj salda vládního sektoru v ČR
(% HDP)

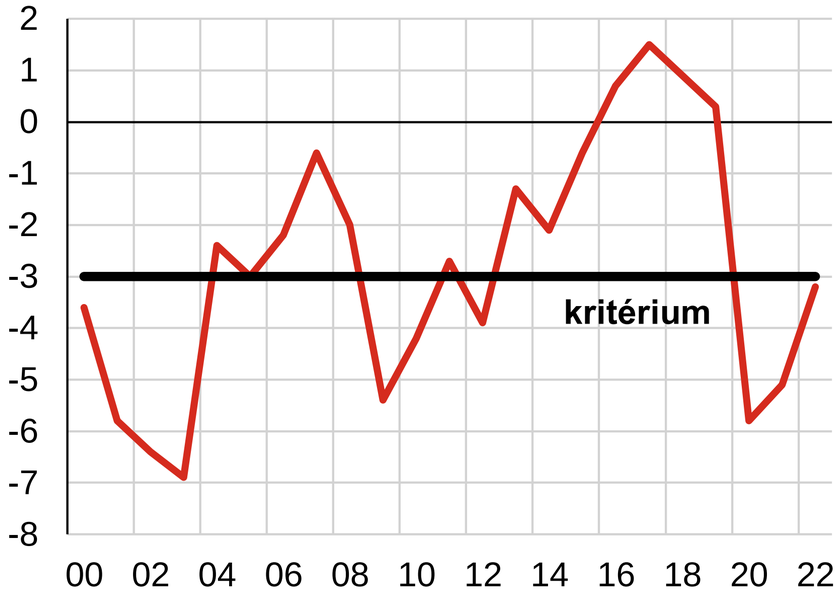

Pozn.: Černá čára reprezentuje kritérium limitu deficitu 3 % na HDP dané Paktem o stabilitě a růstu.

rok	2004	2022	2023	2024
ČR	-2,4	-3,2	-3,6	-2,2

20 let v EU a maastrichtská kritéria: dluh/HDP

Vývoj vládního dluhu zemí EA a ČR
(% HDP)

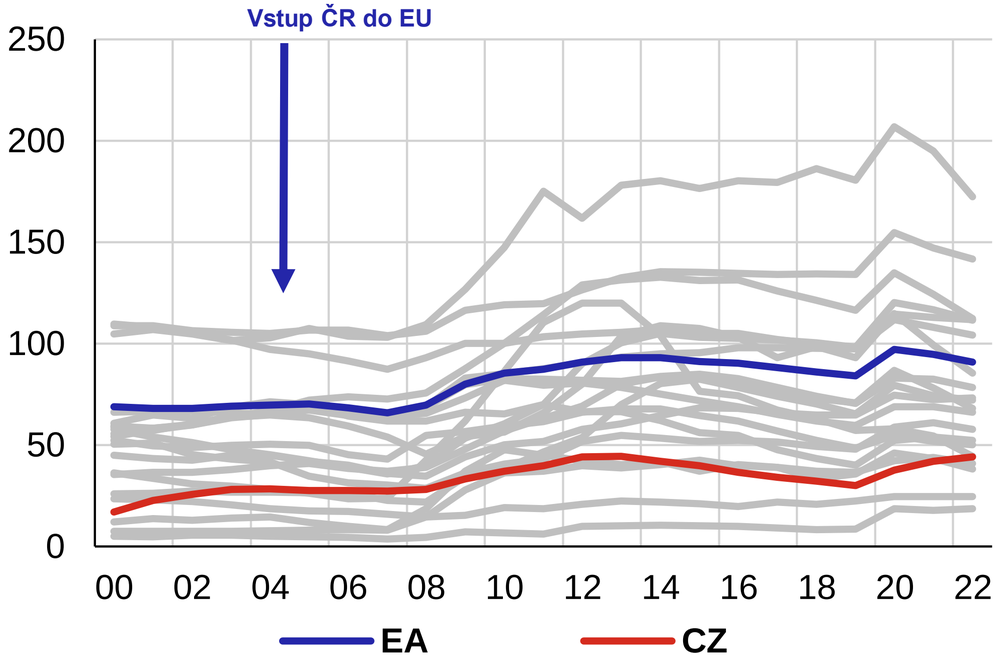

Vývoj vládního dluhu ČR a maastrichtské kritérium
(% HDP)

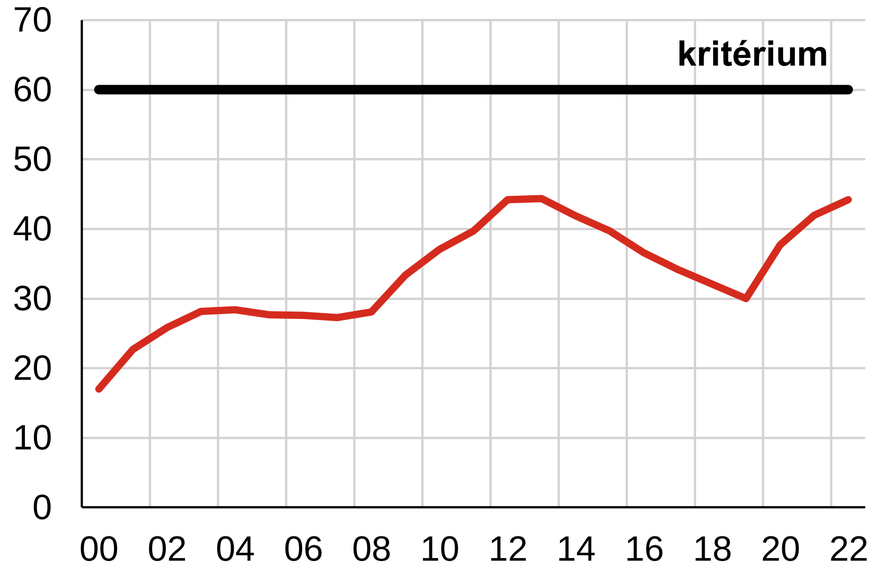

Pozn.: Černá čára reprezentuje kritérium limitu dluhu 60 % HDP dané Paktem o stabilitě a růstu.

rok	2004	2022	2023	2024
ČR	28,4	44,2	44,7	45,9

20 let v EU a maastrichtská kritéria: fiskální pozice

Fiskální pozice zemí EA a ČR
(rok 2022)

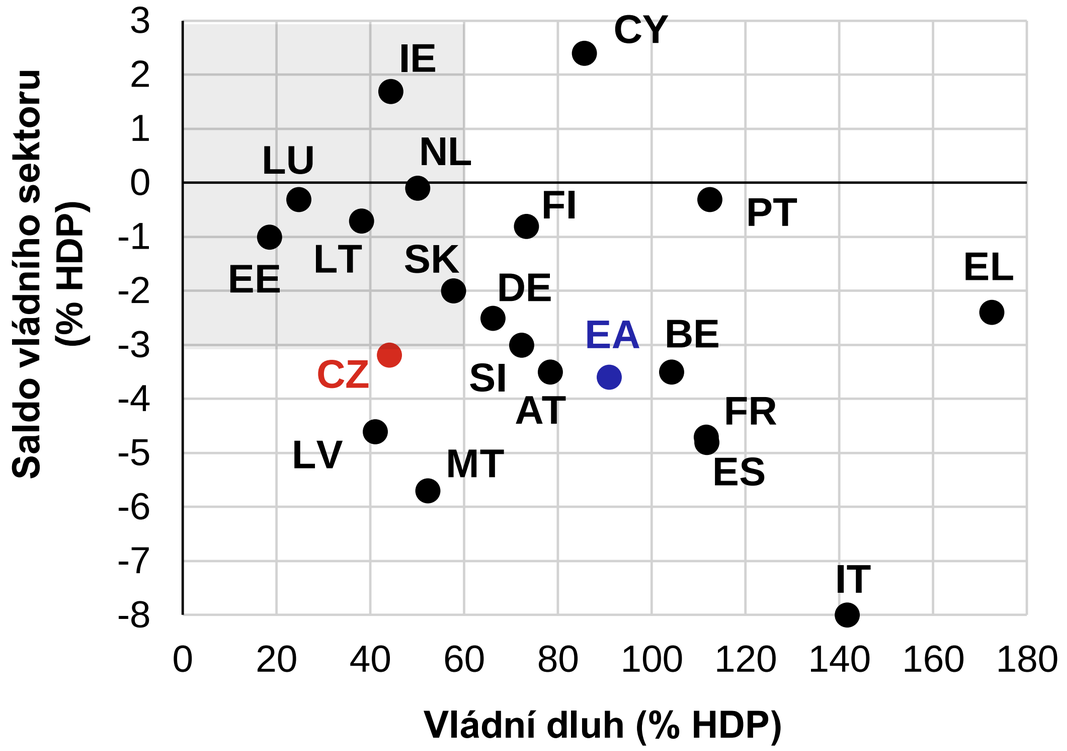

Pozn.: Šedá oblast reprezentuje dodržování Paktu o stabilitě a růstu.

- **Fiskální disciplína** je u řady zemí eurozóny dlouhodobě „vlažná“.
- Covidová krize výrazně zhoršila (zřejmě dočasně) **fiskální pozici zemí eurozóny**, ČR i ostatních eurokandidátů.
- Vlivem covidové krize začala Evropská komise aplikovat tzv. obecnou únikovou doložku *(GEC, General Escape Clause)*, protože zmíněné kritérium přestaly plnit de facto všechny země EU a podléhaly by tak proceduře při nadměrném deficitu *(EDP, Excessive Deficit Procedure)*.
- Napravit kritérium deficitu je jednodušší než kritérium dluhu. Dluh je dlouhodobým těžkým břemenem několika zemí eurozóny.

20 let v EU a maastrichtská kritéria: inflace

Celková inflace zemí EA a ČR

(mzr. v %)

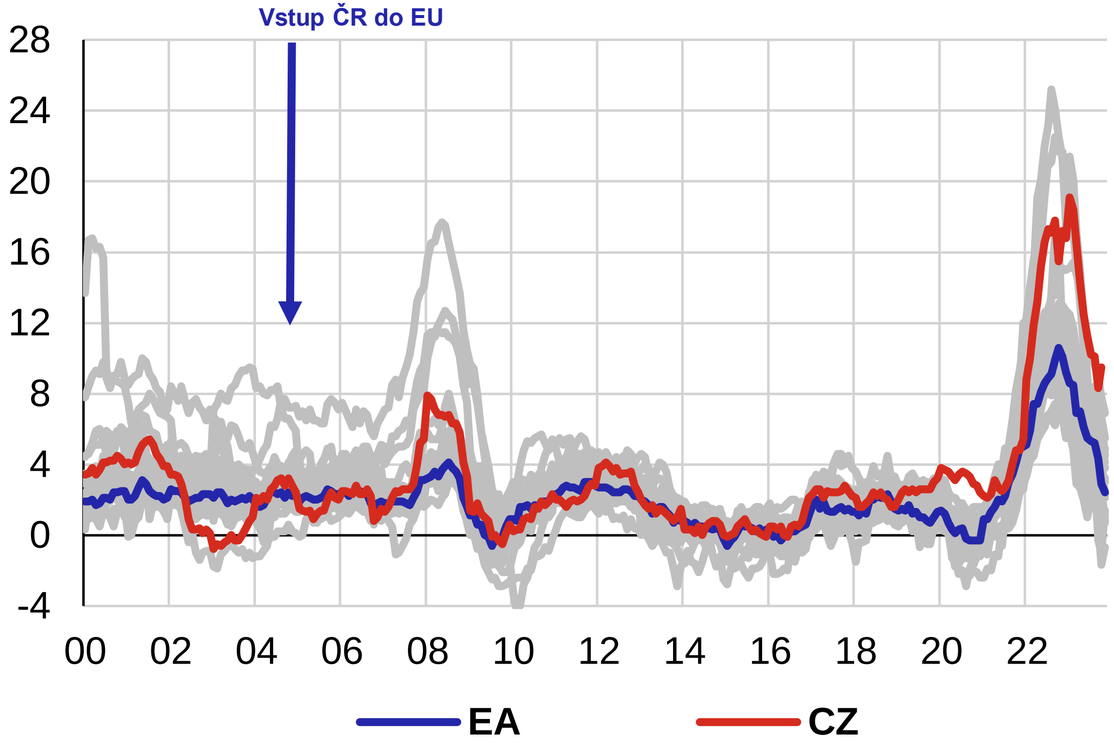

HICP inflace v ČR a maastrichtské kritérium

(mzr. v %)

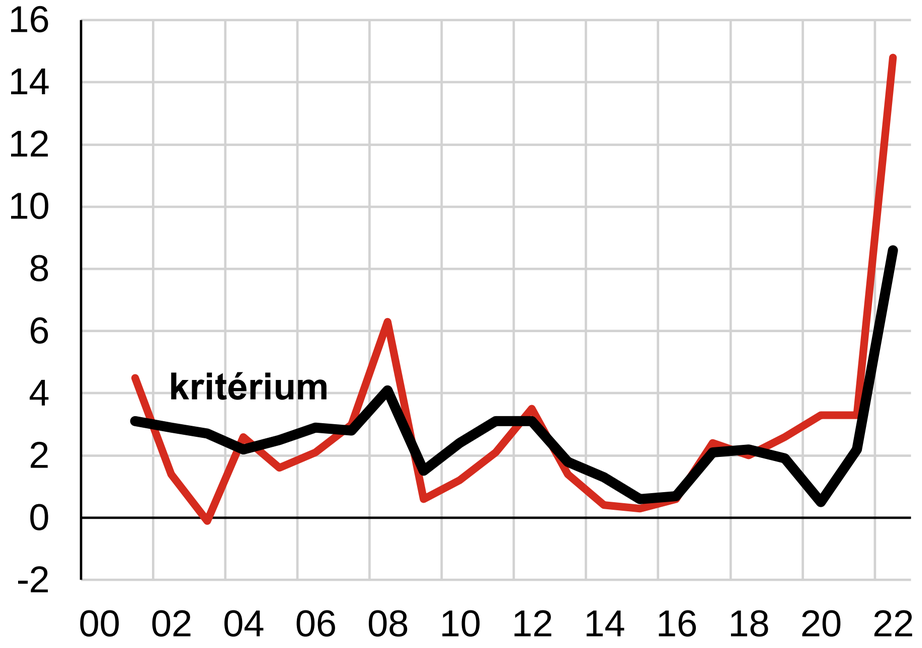

rok	2004	2022	2023	2024
ČR	2,7	14,8	12,1	3,5
kritérium	2,4	8,6	4,6	3,5

20 let v EU a maastrichtská kritéria: úrokové sazby

Výnosy dlouhodobých vládních dluhopisů zemí EA a ČR (10Y, v %)

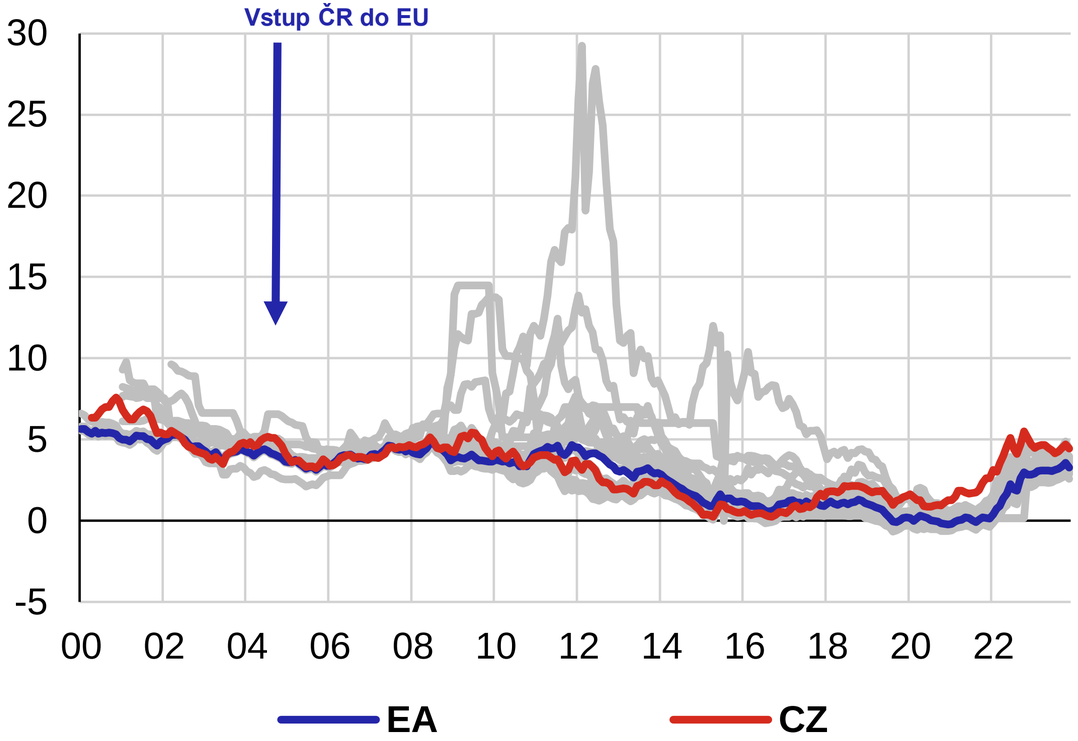

Výnosy dlouhodobých vládních dluhopisů ČR a maastrichtské kritérium (10Y, v %)

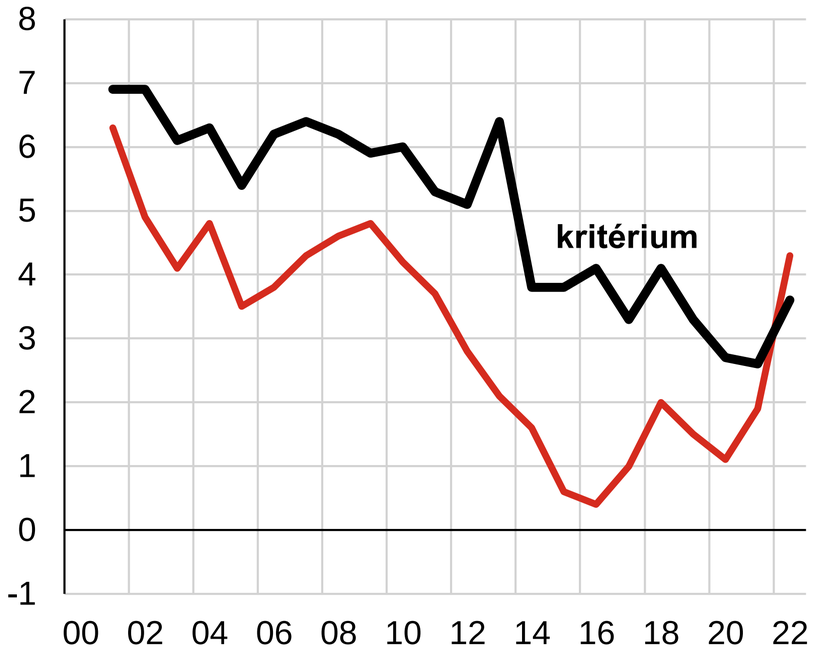

rok	2004	2022	2023	2024
ČR	4,9	4,3	4,4	3,6
kritérium	5,8	3,6	4,7	4,8

20 let v EU a maastrichtská kritéria: měnový kurz

Vývoj kurzu CZK/EUR a hypotetické pásmo ERM II
(centrální parita = průměr leden 2020)

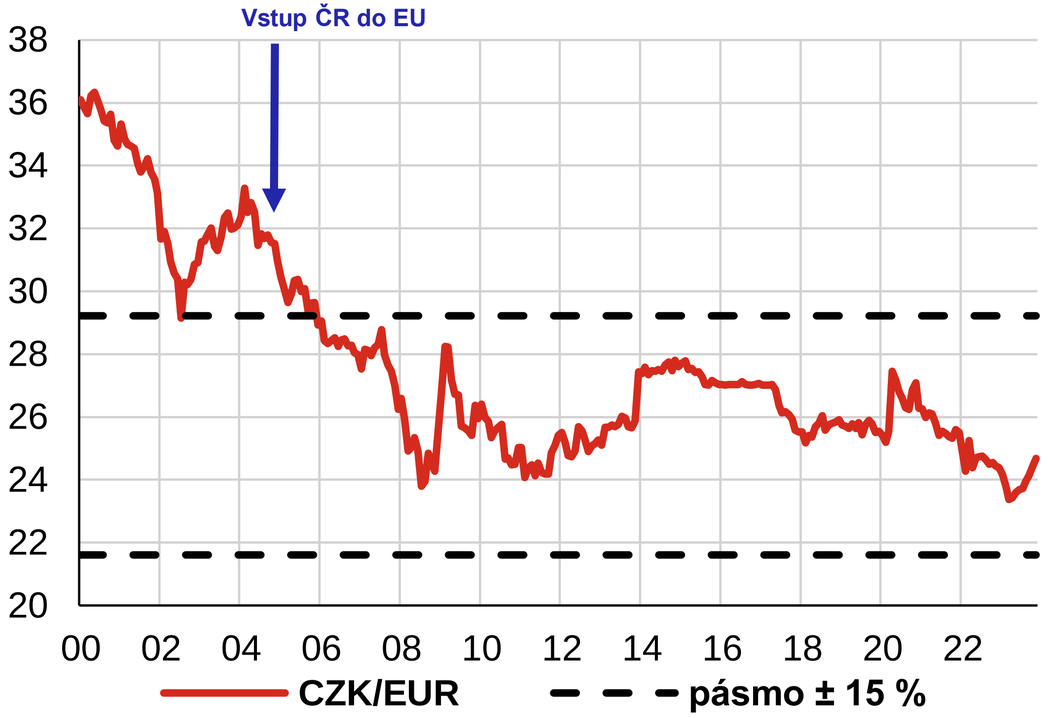

- **Kritérium nelze pro ČR vyhodnotit**, nejsme účastni v ERM II; pohyb kurzu v pásmu ⟨**-15 %; +15 %**⟩ od stanovené centrální parity.
- Vyhodnocení kritéria není ex ante zcela zřejmé, neboť:
  - ⟨**-15 %; +2,25 %**) ⇒ splnění kritéria „bez diskuse“
  - ⟨**+2,25 %; +15 %**⟩ ⇒ existuje možnost splnění kritéria
- Při pohybu kurzu v pásmu ⟨+2,25 %; +15 %⟩ bude záležet na tom:
  - Jak dlouho se zde bude kurz pohybovat?
  - Jak daleko bude kurz vzdálen od hranice +2,25 %?
  - Jaká bude intervenční aktivita národní centrální banky, ECB, CB eurozóny a CB zemí v ERM II?
- **Revalvace centrální parity** (posun na silnější úroveň) splnění kurzového kritéria nebrání, **devalvace centrální parity** (posun na slabší úroveň) však ano.
- Blíže viz Čech a Komárek (2002a, 2002b).

20 let v EU a sladěnost s eurozónou

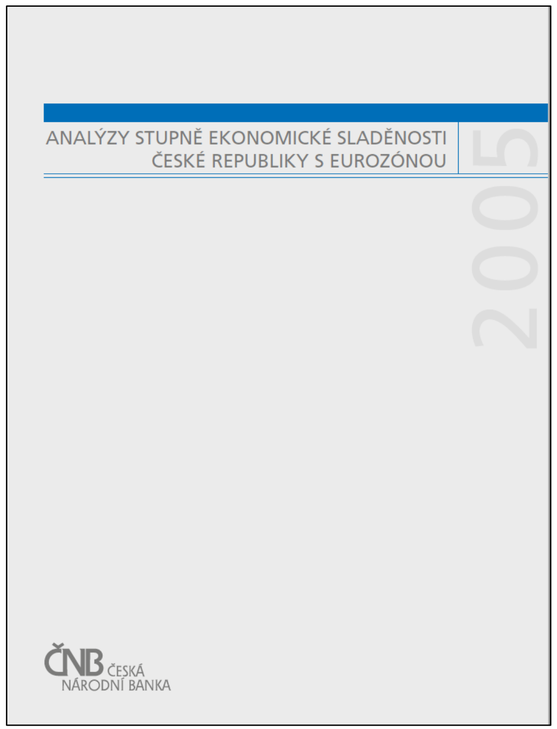

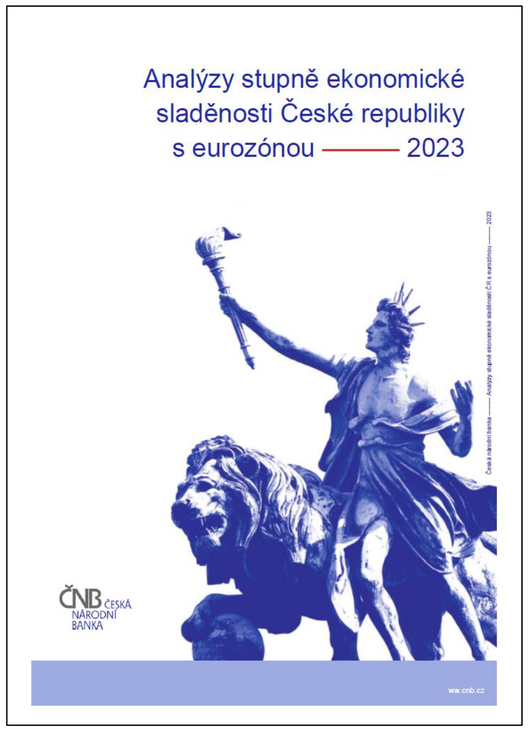

20 let v EU a sladěnost s EA (HDP)

Růst reálného HDP zemí EA a ČR
(mzr., v %)

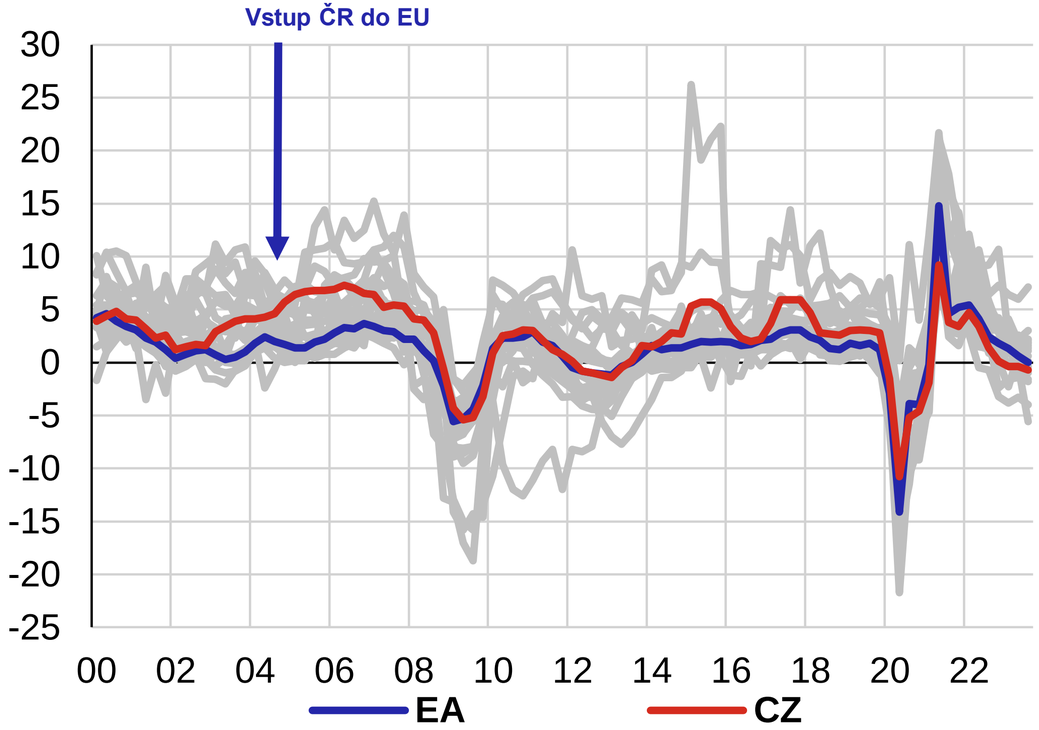

Pozn.: Zdrojové řady jsou sezónně očištěné.

- **Hospodářský cyklus ČR je sladěn s hospodářským cyklem průmyslových zemí EA i s eurozónou jako celkem.**
- Ekonomická výkonnost ČR je velmi silně navázána na **německou ekonomiku**, tj. nejsilnější ekonomiku EU.
- **Ekonomická výkonnost eurozóny i Česka v postcovidové době zatím klesá.**
  - Jak eurozóna jako celek, tak řada jejich členů již překonala předcovidovou úroveň HDP, ČR zatím nikoliv.
  - Významnou roli zde může hrát zvýšená míra úspor v řadě zemí eurozóny (i v ČR) tlumící vývoj spotřeby domácností.

20 let v EU a sladěnost s EA (HDP)

Korelační koeficient: růst HDP v ČR a v zemích EA
(růst reálného HDP zemí EA a ČR, 10 let, 2014–2023)

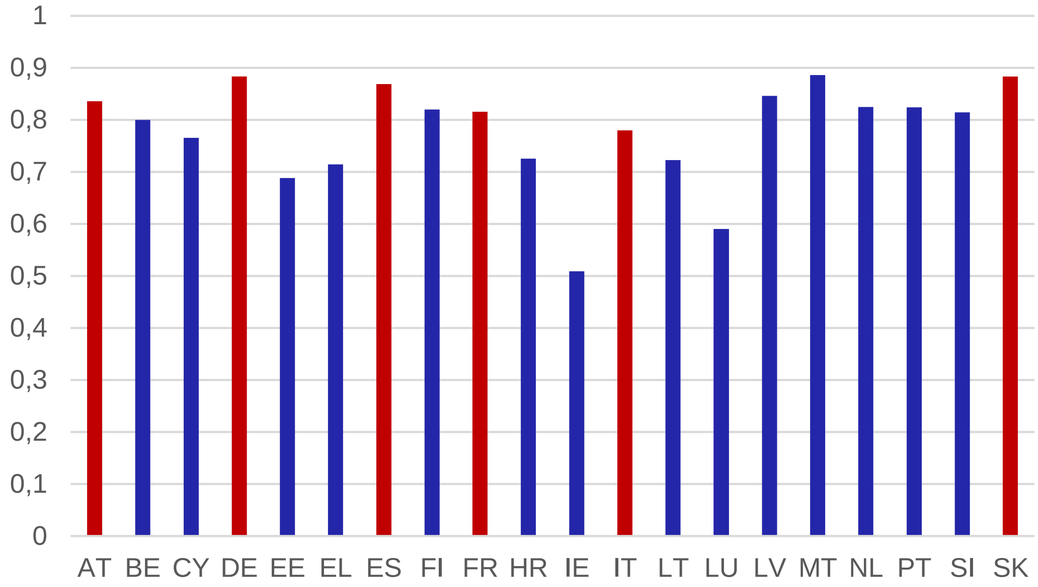

- **Efektivní eurozóna** (HDP, CPI inflace, PPI inflace):
  - analytický koncept umožňující zohlednit podíl jednotlivých zemí EA na českém vývozu do EA
  - váhy: DE (50 %), SK (11 %), FR, IT, EA, AT (< 10 %)

Korelační koeficient: růst HDP v ČR a v zemích EA
(růst reálného HDP zemí EA a ČR, 5 let, 2019–2023)

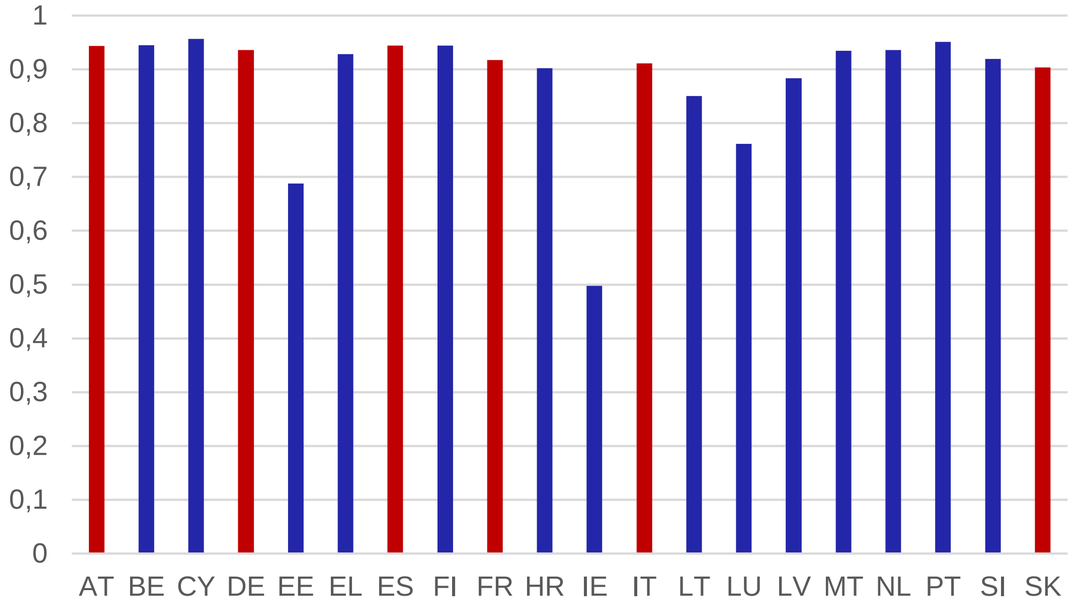

- **V obdobích strmějších poklesů (růstů)** byly korelace mezi ČR a zeměmi EA vyšší.
- **V „klidných“ dobách rostla ČR obvykle rychleji** než EA jako celek; ČR konvergovala k EA.

20 let v EU a sladěnost s EA (nezaměstnanost)

Míra nezaměstnanosti zemí EA a ČR

(v %)

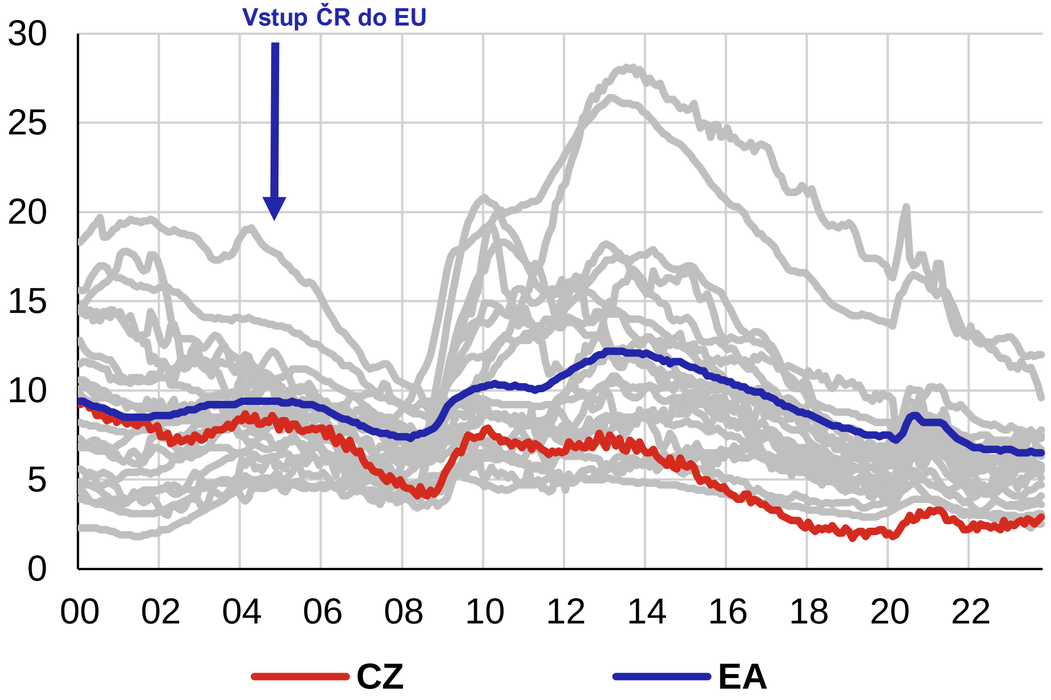

Míra dlouhodobé nezaměstnanosti

(v %)

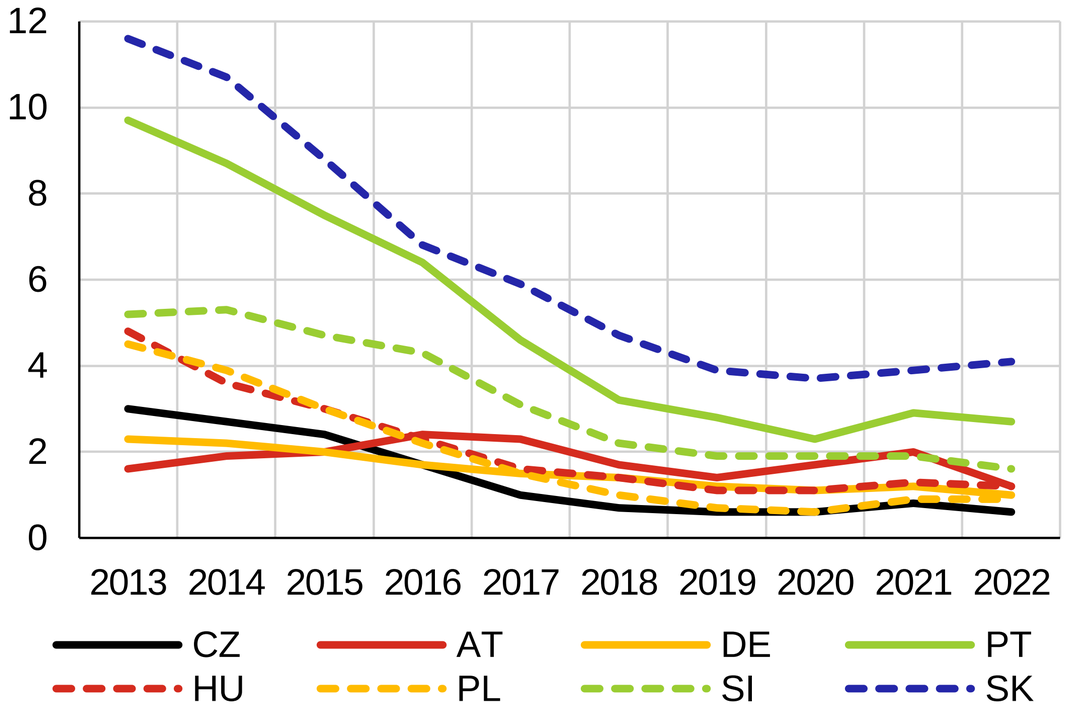

Pozn.: Podíl osob bez práce dvanáct a více měsíců a pracovní síly (dle metodiky ILO).

- **ČR: nejnižší míra nezaměstnanosti v EU** včetně velmi nízké dlouhodobé nezaměstnanosti
- **ČR: „puzzle“ českého trhu práce** (nevýrazný hospodářský růst při velmi nízké nezaměstnanosti)

20 let v EU: měnová a bankovní unie

ČR je členem měnové unie

již od vstupu do EU s dočasným odkladem zavedení eura (tzv. derogace)

Pilíř I.

Jednotný mechanismus dohledu

Pilíř II.

Jednotný mechanismus pro řešení krizí

Pilíř III.

Společné pojištění vkladů

20 let v EU: měnová a bankovní unie

(Ne)jasná posloupnost kroků a požadavků pro vstup do eurozóny

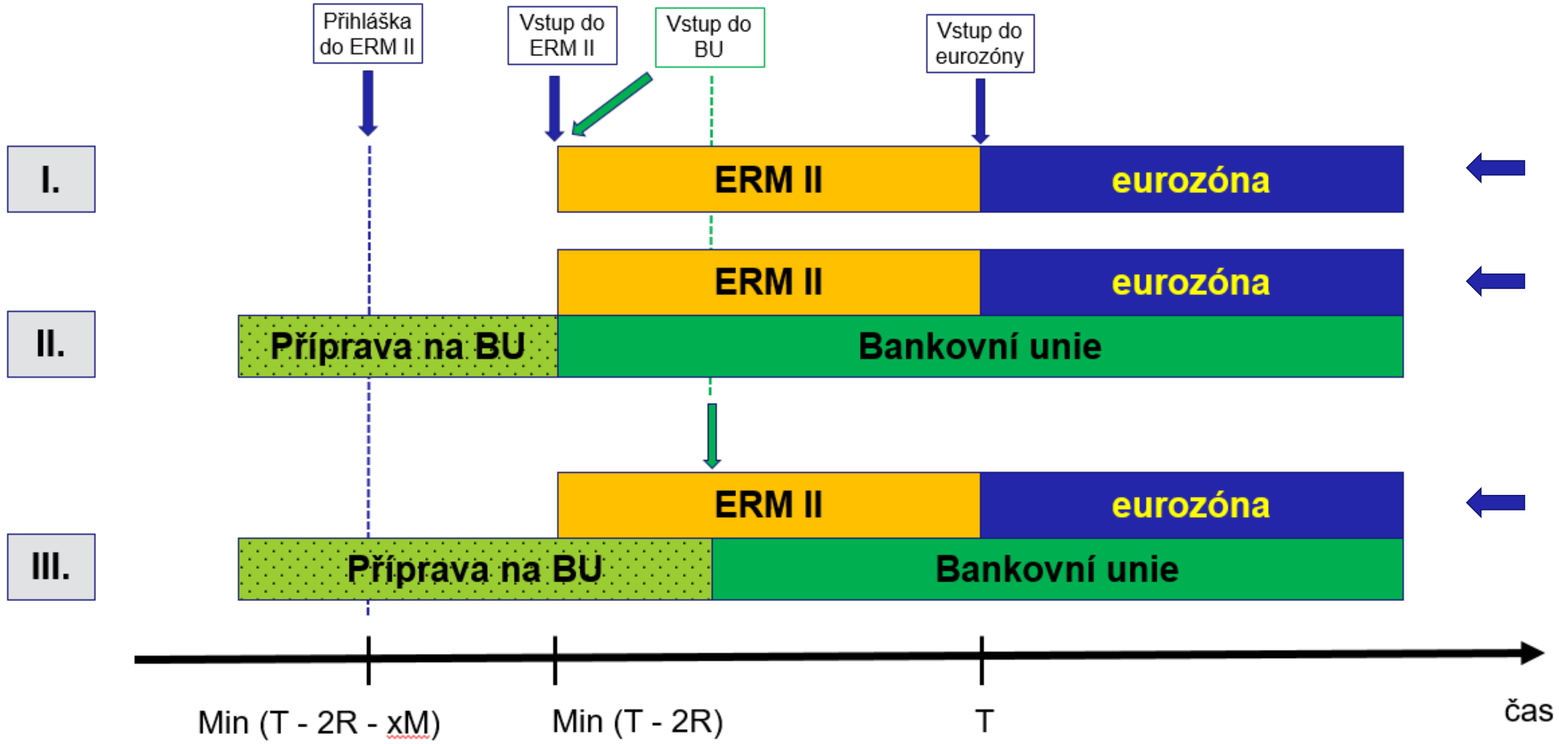

Slovenská cesta do eurozóny (varianta I.)

Bulharsko-chorvatská cesta do eurozóny (varianta II.)

Česká cesta do eurozóny: ČR by měla vytrvale argumentovat, že přípravu na vstup do bankovní unie lze provádět i během pobytu v ERM II s datem vstupu „na dohled“ termínu vstupu do eurozóny (varianta III.)

Pozn.: **T** – datum vstupu do eurozóny (zafixování národní měny k euru ve stanoveném konverzním poměru), **Min (T-2R)** vyjadřuje minimálně dvouletou účast v ERM II (z minulých zkušeností je skoro jisté, že tato doba je v realitě delší než 2 roky), **Min (T-2R-xM)** vyjadřuje dobu před vstupem do ERM II, kdy bude zaslána přihláška do tohoto kurzového mechanismu. Doba mezi podáním přihlášky a samotným vstupem do ERM II může být relativně krátká, ale také poměrně dlouhá. Závisí to na kondicionalitách, které od evropských institucí a členů ERM II eurokandidát obdrží.

20 let v EU: měnová a bankovní unie

Významná banka (kritéria):

(a) velikosti (celková hodnota aktiv banky přesahuje 30 miliard EUR)

(b) hospodářského významu (pro danou zemi nebo ekonomiku EU jako celek)

(c) přeshraniční činnosti (celková hodnota aktiv banky přesahuje 5 miliard EUR a poměr jejích přeshraničních aktiv/pasiv ve více než jednom jiném zúčastněném státu k jejím celkovým aktivům/pasivům je vyšší než 20 %)

(d) čerpání minulé přímé finanční pomoci z veřejných prostředků (banka, která si vyžádala nebo obdržela financování z Evropského mechanismu stability nebo Evropského nástroje finanční stability)

(e) národního významu (banka, která je jednou ze tří nejvýznamnějších bank usazených v konkrétní členské zemi EU)

Jednotný soubor pravidel = páteř bankovní unie a regulace finančního sektoru v EU

- **Kdo se jimi řídí?**
  - všechny finanční instituce (včetně cca 8 300 bank) v EU, aby byly v celé EU zajištěny rovné podmínky
- **Jaké jsou jeho hlavní cíle?**
  - odstranit rozdíly v právních předpisech členských států, zajistit stejnou úroveň ochrany spotřebitelů, zajistit rovné podmínky pro banky v celé EU
- **Co je jeho náplní?**
  - stanoví kapitálové požadavky na banky, zajišťuje lepší ochranu vkladatelů, upravuje prevenci a řízení krizových situací bank

20 let v EU: měnová a bankovní unie

Jaké právní normy je nutné v ČR upravit se vstupem do bankovní unie a zavedením eura? (bez nároků na úplnost)

- zákon č. 6/1993 Sb. o České národní bance
- zákon o úvěrových institucích (v přípravě, bude-li přijat), který by měl nahradit stávající zákon o bankách
- nicméně přesah úprav spojený s přípravou vstupu do bankovní unie se dotkne řady jiných zákonů, které musí být před oficiálním vstupem do eurozóny změněny, např.:
  - zákon č. 136/2011 Sb. o oběhu bankovek a mincí
  - zákon č. 256/2004 Sb. o podnikání na kapitálovém trhu
  - zákon č. 374/2015 Sb. o ozdravných postupech a řešení krize na finančním trhu
  - zákon č. 257/2016 Sb. o spotřebitelském úvěru
  - zákon č. 277/22013 Sb. o směnárenské činnosti
  - zákon č. 254/2004 Sb. o omezení plateb v hotovosti
  - vedle toho bude nutné upravit zákony zmiňované v Konvergenční zprávě ECB, tj. vedle již zmíněného zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance, půjde dále o zákon č. 2/1969 Sb., kompetenční zákon, zákon č. 240/2000 Sb., krizový zákon, a zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy

Situace v ČR:

- zhruba 95 % bankovního sektoru je ve vlastnictví zahraničních bank, které samy o sobě podléhají dohledu ECB
- viditelná část pravomocí v oblasti makroobezřetnostního dohledu bude zachována i po vstupu do bankovní unie a následně eurozóny

ČNB ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA

25 let eura: kdy vstoupíme do eurozóny my?

???

25 let eura: kdy vstoupíme do eurozóny my?

Platit eurem = být plnoprávným členem jak měnové, tak bankovní unie

- plnění maastrichtských kritérií
- novelizace příslušných právních norem
- vstup do bankovní unie a centralizovaného dohledu nad významnými bankami
- splacení zbývajícího kapitálu ECB
- zafixování kurzu domácí měny k euru a přenechání provádění měnové politiky ECB

Platit eurem = politické rozhodnutí s ekonomickými dopady

- ČR je viditelně sladěná s většinou členských zemí eurozóny.
- K podpoře politického rozhodnutí o přijetí eura není potřeba provádět mikroskopické vyčíslování podrobných přínosů a nákladů vstupu, to by bylo zbytečné akademické cvičení.
- Česko je nejen v evropském kontextu vyspělou zemí, po které je poptávka.
- Euro je příležitostí; dlouhodobá výkonnost ekonomiky (produktivita, míra přidané hodnoty, pružnost trhu práce, kvalita fungování institucí a podnikatelského prostředí) však nezáleží na měnověpolitickém režimu ani na tom, zda platíme eurem či korunou.
- Sebevědomé přijetí eura si musíme odpracovat (vedle nutných legislativních změn i řada vyjednávání a dílčích kroků nejen na poli ekonomické diplomacie).
- Bylo by vhodné stanovit kredibilní věcný a časový plán a začít na jeho naplňování pracovat, tento proces velmi pravděpodobně přesáhne jeden volební cyklus.

Literatura

Babecký, J. – Komárek, L. (2020): Regionální rozdíly ve vybraných zemích EU. Globální ekonomický výhled, Česká národní banka, únor 2020 (dílčí aktualizace leden 2024).

Čech, Z. – Komárek, L. (2002a): Kurzová konvergence a vstup do eurozóny (I) - Existuje možnost volby pro kandidátské země? Finance a úvěr, 06/2002 na s. 322.

Čech, Z. – Komárek, L. (2002b): Kurzová konvergence a vstup do eurozóny (II) – Komparace zkušeností členských zemí EU. Finance a úvěr, 10/2002, s. 522.

Čech, Z. – Komárek, L. – Horváth, R. (2005): Kurzová konvergence a vstup do eurozóny (III) – Komparace zkušeností nových členských zemí EU. Finance a úvěr, 9-10/2005.

Česká národní banka (2023): Analýzy stupně ekonomické sladěnosti České republiky s eurozónou 2023.

„Euro a my“ miniseriál blogových příspěvků https://www.cnb.cz/cs/o_cnb/cnblog/

Komárek, L. a kol. (2005): Kurzové aspekty v procesu přistoupení České republiky k eurozóně. Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, Praha, s. 93.

ČNB ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA

Děkuji za pozornost

prof. Luboš Komárek

ředitel odboru vnějších ekonomických vztahů
Česká národní banka

Luboš Komárek přednáší na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy kurzy „European Economic Integration“ a „European Economic Policies“. Názory v prezentaci jsou autorovy vlastní a nemusí odrážet oficiální pozici České národní banky.